

ПОСТУПАК ЗА ВАЛОРИЗАЦИЈУ ИЗДРЖАВАЊА

I ПРАВО НА ИЗМЕНУ ВИСИНЕ ИЗДРЖАВАЊА

1. Закон о браку и породичним односима СРС¹⁾, поред права на законско издржавање између брачних и ванбрачних другова, родитеља и деце и између осталих сродника, а изузетно и несродника, предвиђа и право на измену висине једном одређеног издржавања.

Правни однос издржавања карактерише, између осталог, и променљивост висине обавезе издржавања. Могућност да се једном утврђена висина обавезе издржавања мења, представља значајно обележје по коме се овај облигациони однос разликује од других облигација²⁾. Зато је законодавац и нормирао право на измену висине обавезе издржавања којим се омогућава корекција у самом односу издржавања да би се остварила његова сврха и друштвена функција. Право на измену висине обавезе издржавања, већ утврђене споразумом или судском одлуком, омогућава да се издржавање, због промењених субјективних или објективних околности, прилагоди својој намени — обезбеђењу редовног снабдевања једног лица материјалним добрима ради подмирења његових потреба.

Разлози који могу да изазову потребу за променом висине обавезе издржавања у правцу њеног повећања или смањења, па чак и престанка, могу да настану на страни сваког од учесника овог правног односа као и у самој друштвеној средини. Зато и право на измену висине обавезе издржавања настаје из две групе разлога: због промењених прилика даваоца или примаоца издржавања и због измењених објективних прилика у датој друштвеној средини (валоризација издржавања).

Висина издржавања, која зависи од потреба издржаваног лица и могућности даваоца издржавања, увек је подложна променама јер се мењају фактори који је одређују и од којих она и зависи. Међутим, и кад се потребе издржаваног лица и могућности даваоца издржавања не промене, висина обавезе издржавања се може променити због пораста трошкова живота и опадања куповне моћи новца. Ако се то

¹⁾ Сл. гласник СРС бр. 22/80. У даљем тексту ЗБПО.

²⁾ Детаљно о томе: Младеновић, М. — Породично право, II том, Београд, Привредна штампа, 1981. стр. 563; Бакић, В. — Породично право, Београд, Савремена администрација, 1979, стр. 322; Гамс, А. — Брачно и породично имовинско право, Београд, Научна књига, 1966, стр. 125; Станковић, В. — Законска обавеза издржавања, Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада, III том, Београд, стр. 867.

ком времена мењају околности које су меродавне за висину и трајање обавезе издржавања, неминовно мора да дође до промене и у самој садржини односа издржавања³⁾.

Промена садржине односа издржавања састоји се у томе што се мења сама висина обавезе издржавања одн. предмет престајања којима се врши издржавање⁴⁾. Ако се корекција висине издржавања, корекција висине будућег дуговања састоји у повећању месечног износа издржавања, то повећање може да буде реално или номинално, зависно од тога да ли је одмерено у складу са измењеним приликама странака или је већ досуђени износ издржавања само валоризован у складу са порастом трошкова живота.

До промене висине дуговања може да дође не само споразумом учесника односа издржавања, већ и по наређењу закона и против воље једног од учесника тог односа⁵⁾.

2. Право на измену висине издржавања је преображајно (потестативно) право⁶⁾ које произлази из самог закона. Законом је предвиђено право сваког учесника односа издржавања да може да захтева од суда промену висине већ одређеног издржавања у складу са промењеним околностима. Оно омућшава да дође до правне промене у погледу садржине овог правног односа и без садејства другог учесника и чак и против његове воље. Правна промена настаје помоћу два акта: радње учесника који жели да дође до ове правне промене и судске одлуке којом се изриче сама правна промена — мења висина обавезе издржавања у будућности, почев од тренутка кад је затражена измена висине издржавања.

3. О праву на измену висине обавезе издржавања, уколико се о томе не постигне споразум, одлучује суд на тражење овлашћеног субјекта⁷⁾. Право да траже измену висине издржавања, без обзира да ли је она раније била утврђена судском одлуком или споразумом, имају учесници правног односа издржавања и орган старатељства⁸⁾.

Судски поступак у коме се врши корекција висине издржавања није једнообразан нити се право на измену висине издржавања увек остварује по истим правилима поступка. Кад је у питању изме-

³⁾ Станковић, В. — *op. cit.* стр. 867.

⁴⁾ Гамс, А. — *op. cit.* стр. 125.

⁵⁾ Детаљно о томе: Станковић, В. — *op. cit.* стр. 846.

⁶⁾ О томе видети нпр.: Марковић, М. — Грађанско процесно право, књ. I, св. 2, Ниш, 1985, стр. 199; Познић, Б. — Грађанско процесно право, Београд, Савремена администрација, 1982, стр. 190; Трива, С. — Грађанско парнично процесно право, Запреб, Народне новине, 1982, стр. 308; Крнета, С. — Преображајна права, Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада, III том, Београд, 1978, стр. 198; Крнета, С. — Еволуција појма „захтев“ и његов однос према субјективном праву, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, 1975, стр. 297.

⁷⁾ Одлучивање о законском издржавању стављено је, по правилу, у надлежност суда. Само изузетно, одлуку о издржавању може да донесе и орган старатељства а не суд. Једини случај кад орган старатељства одлучује о законском издржавању, у управном поступку, је кад он одређује издржавање усвојенику на терет усвојиоца решењем о престанку раскидивог усвојења. Орган старатељства је овлашћен да одлучује и о измени висине већ одређеног издржавања (чл. 179. ст. 3. ЗБПО).

⁸⁾ Чл. 312. и 314. ЗБПО.

на висине издржавања због промењених прилика странака, ради се о решавању класичног грађанскоправног спора и зато се и поступа по правилима посебног парничног поступка у алиментационим парницама. Кад је у питању промена висине издржавања због пораста трошкова живота, ради се о поступку за валоризацију издржавања у коме се поступа по правилима извршног судског поступка.

II ИЗМЕНА ВИСИНЕ ИЗДРЖАВАЊА У ПАРНИЦИ

4. И давалац и прималац издржавања, као и орган старатељства, могу тражити да суд повиси или снизи већ одређени износ издржавања ако су се промениле околности које су меродавне за одмеравање висине алиментације (чл. 316. ЗБПО). Овај вид корекције висине издржавања предвиђају сви републички и покрајински прописи о издржавању⁹⁾ јер је он природна последица сврхе институције издржавања, самих правила о одређивању висине издржавања и принципа правичности¹⁰⁾.

Корекција висине алиментације због промењених прилика остварује се, по правилу, у парничном поступку. Право на промену висине издржавања остварује се подизањем тужбе којом се захтева промена садржине постојећег односа издржавања повећањем или смањењем издржавања већ досуђеног правоснажном пресудом или утврђеног споразумом парничара.

6. У нашој правној теорији спорна је правна природа тужбе којом се тражи измена висине издржавања. По једном схватању, тужба којом се тражи измена висине досуђеног издржавања због промењених околности насталих после закључења првостепене расправе је тужба за правно преиначење (преображајна, конститутивна тужба)¹¹⁾ јер се њоме тражи промена садржине једног правног односа. Правна промена која се тужбом тражи састоји се у промени висине престације већ утврђене правностажном пресудом или споразумом парничара. По другом схватању, нова тужба је тужба за осуду на чинидбу јер се њоме предлаже осуда на повећање алиментације досуђене ранијом пресудом¹²⁾. Коначно, постоји и треће схватање по коме ова тужба има конститутивни карактер. С обзиром да се том другом тужбом тражи промена правноснажне пресуде за осуду на чинидбу, то и ова друга тужба има осуђавано дејство¹³⁾.

⁹⁾ Чл. 257. ПЗ СРБиХ, чл. 38. ЗОРД СРМ, чл. 58. ЗОРД САПВ, чл. 38. ЗОРД САПК, чл. 266. ЗБПО СРХ, чл. 47. ЗОРД СРЦГ, чл. 132, ЗБПО СРСЛ, чл. 312. ЗБПО СРС.

¹⁰⁾ У нашој литератури не постоји сагласност у погледу правног основа за измену висине обавезе издржавања. Суштина спора је у томе да ли ова ситуација представља пример примене клаузуле *rebus sic stantibus* или не. У новије време ипак преовлађује схватање да се не ради о примени клаузуле *rebus sic stantibus*. О разлозима у прилог оваквог схватања видети: Гамс, А. — *op. cit.* стр. 125 и Станковић, В. — *op. cit.* стр. 867.

¹¹⁾ Марковић, М. — *op. cit.* стр. 199; Познић, Б. — *op. cit.* стр. 191.

¹²⁾ Познић, Б. — *op. cit.* стр. 287.

¹³⁾ Јухарт, Ј. — *Цивилно процесно право ФЛРЈ*, Љубљана, 1961, стр. 460.

7. Поступак у коме се одлучује о промени висине издржавања је самостални парнични поступак у коме суд поступа по правилима посебног парничног поступка предвиђеног за решавање алиментационих спорова у алиментационим парницама.

Поступак покренут тужбом за измену висине издржавања не разликује се од поступка у претходно вођеној алиментационој парници. У овом поступку суд има задатак да утврди и испита да ли је основано истакнут захтев за промену висине алиментације и да, кад утврди да је основано затражена правна промена, одмери нови, реални износ издржавања према измењеним приликама странака. Уколико суд усвоји тужбени захтев, он налаже дужнику да плаћа уместо ранијег износа издржавања увећани износ алиментације који ће убудуће доспевати (чл. 326. ст. 2. ЗПП). На тај начин суд врши корекцију постојећег односа издржавања између истих странака и реално прилагођава издржавање његовој функцији, циљу и сврси због којих овај институт и постоји. Иако тужба има конститутивни карактер, пресуда, по својим последицама, има значај и природу пресуде за осуду на чинидбу. Нова пресуда којом је измењена висина издржавања у новој парници омогућава остварење постојећег правног односа чија је садржина измењена у складу са факторима који је одређују.

8. У литератури се често погрешно сматра и каже да се тужбом због промењених околности тражи измена одлуке о издржавању или њено преиначење¹⁴).

Пре свега, ова тужба није тужба за измену правноснажне пресуде о издржавању. Тужбом се тражи, као што је већ речено, промена садржине већ постојећег односа издржавања због промењених прилика и тако врши законом признато право на промену висине дуговања. Не ради се, исто тако, ни о измени правноснажне пресуде о издржавању. Познато је да се судска одлука може мењати само у поступку по правном леку, а поступак у коме се врши измена висине алиментације то никако није. Осим тога, поступак за корекцију висине обавезе издржавања није ни поступак по ванредном правном леку — није понављање поступка иако је првобитна одлука о издржавању правноснажна.

Не ради се ни о преиначењу раније одлуке о издржавању јер се о преиначењу одлуке говори кад другостепени суд у поступку по правном леку утврди да је побијана одлука незаконита и сам донесе одлуку о главној ствари, различиту од побијане одлуке. Преиначена одлука непосредно замењује укинуту нижестепену одлуку у истој правној ствари а то овде није случај.

У поступку у коме се тражи измена висине алиментације ради се о новом поступку у коме парнични суд решава нови алиментациони спор; у овом поступку суд одлучује о новом захтеву за пресуду. У новој парници истиче се ново стање ствари, различито од оног које је било подлога претходне одлуке и које није обухваћено временским границама правноснажности претходне одлуке о издржавању. Захтев за пресуду је мотивисан промењеним околностима које

¹⁴ Видети нпр.: Младеновић, М. — *op. cit.* стр. 590, Џуља, С. — Грађанско процесно право, Београд, 1936, стр. 636.

су настале после закључења првостепене расправе у првобитној парници. У овом поступку ранија правноснажна пресуда о издржавању се не побија, не испитује, нити се укида. Она не престаје да постоји. Одлучивањем у новој парници остварује се право на правну промену у складу са законом тако што се врши корекција обавезе издржавања и мења висина износа који је раније био досуђен. Новом одлуком мења се садржина правног односа јер је то последица законом признатог права на правну промену одн. права на измену висине издржавања. Ранија одлука, због измењене садржине правног односа, више није „релевантни регулатор односа међу странкама“¹⁵⁾ у погледу висине издржавања јер је висина дуговања измењена и она, иако правноснажна, у том погледу више не може да произведе дејство. Њено временско важење је престало. Због тога и изгледа, на први поглед, да нова одлука којом се одређује нова висина дуговања, има карактер одлуке којом се мења ранија одлука¹⁶⁾ иако то није случај.

III ПОСТУПАК ЗА ВАЛОРИЗАЦИЈУ ИЗДРЖАВАЊА

9. Валоризација издржавања је други облик измене висине већ досуђеног издржавања због измењених објективних прилика у датој друштвеној средини који се састоји у томе што се мења номинална вредност алиментата који доспевају убудуће. Суштина валоризације издржавања је у усклађивању износа издржавања са повећањем трошкова живота у претходној години, у прерачунавању висине алиментације. Уколико дође до повећања трошкова живота у претходној години, прималац издржавања има право на годишњу валоризацију износа издржавања у складу са нараслим трошковима живота, на номинално повећање износа издржавања. Овај правни институт, који је израз идеје о подруштвљавању обавезе издржавања и, истовремено, и средство социјалне политике, предвиђају само породични кодекси СР Словеније и СР Србије. Међутим, сам облик валоризације и поступак у коме се она остварује у овим републикама знатно се разликују.

10. Валоризација издржавања у СР Словенији врши се аутоматски. Суд који је одлучио о издржавању и одредио његову висину, доставља ту одлуку надлежном органу општинске заједнице социјалне заштите (чл. 132 ЗБПОСРСЈ). Овај орган је овлашћен и надлежан да сваке године, на основу званичних података о порасту трошкова живота, одлучује о проценту повећања висине издржавања. Одлука о валоризацији издржавања представља извршну исправу. Поступак за извршење одлуке о валоризованом издржавању покреће се по службеној дужности и води по правилима извршног поступка.

Поступак за валоризацију издржавања олакшава положај издржаваног лица које није приморано да води парнични поступак сва-

¹⁵⁾ Трива, С. — *op. cit.* стр. 315.

¹⁶⁾ Тако: Познић, Б. — Белешке уз Збирку судских одлука за 1971. г., *Анали*, 6/73, стр. 81; Јухарт, Ј. — *op. cit.* стр. 460.

ке године ради измене висине досуђеног издржавања због опадања куповне моћи новца, услед инфлације. Истовремено су заштићени и економски интереси издржаваног лица јер је, тиме што је принцип диспозиције замењен принципом официјелности у погледу покретања поступка за валоризацију, избегнуто настајање трошкова поступка (парничног и извршног) који претходно сноси издржавано лице. Улога и функција органа старатељства су добили на значају, а парнични суд је растерећен. Одређени ефекти се постижу и на једном другом плану — на плану личних односа самих учесника односа издржавања јер је спречено настајање алиментационих спорова и парница.

11. Поступак за валоризацију издржавања у СР Србији спроводи извршни суд, по правилима извршног поступка. Извршни суд досуђени износ издржавања повећава за проценат повећања трошкова живота у претходној години. До валоризације издржавања не долази аутоматски, као у СР Словенији, већ на тражење издржаваног лица или органа старатељства. То је и разлог што се сматра да се овде ради о „ублаженом облику аутоматске валоризације“¹⁷⁾.

12. Без обзира на разлике које постоје у републичком законодавству, поступак за валоризацију издржавања конципиран је тако да треба да омогући релативно брзо и ефикасно остваривање права на измену висине издржавања. То се постиже тиме што се елиминише могућност вођења парнице за повећање износа издржавања само због пораста трошкова живота. Тиме се истовремено не искључује могућност и право да издржавано лице или орган старатељства покрену и парницу за измену висине издржавања јер се у поступку за валоризацију износ издржавања само номинално а не и стварно повећава¹⁸⁾.

Поступак за валоризацију издржавања спроводи се или се покреће само једном годишње. То је и разумљиво јер се у закону предвиђа само годишње повећање издржавања. У пракси судова у СРС сматра се да се поступак за валоризацију издржавања може покренути у наредној години само ако је од правноснажности одлуке донесене у претходном поступку у коме је одмерена нова висина издржавања протекло годину дана¹⁹⁾.

13. Поступак за валоризацију издржавања је адхезиони поступак који се води пред извршним судом по правилима извршног поступка. У овом поступку суд доноси одлуку о валоризацији издржавања на основу које аутоматски, без посебног предлога странке, дозвољава и спроводи извршење. У овом поступку извршни суд фактички решава један грађанскоправни спор тако што одлучује о захтеву за правно преиначење. Овај адхезиони поступак представља специфичну парницу која се води у оквиру извршног поступка

¹⁷⁾ Младеновић, М. — *op. cit.* стр. 574.

¹⁸⁾ Поповић, М. — *Породично право*, Београд, 1982, стр. 348.

¹⁹⁾ Видети: Шаркић, Н. — Неки проблеми у примени одредаба чл. 317. Закона о браку и породичним односима СРС, Зборник „Сарадња суда и органа старатељства у примени нових породичних закона“, Београд, Институт за правна и друштвена истраживања Правног факултета у Београду, 1984, стр. 277.

и по његовим правилима. У истом поступку, у поступку за валоризацију, обједињена су два пута, два метода правне заштите, и они се сукцесивно и одвијају. Суд има задатак да испита да ли постоји право на правну промену, да ли су испуњени услови за валоризацију и да изрекне ту правну промену — да промени садржину односа издржавања и да потом ту промену и фактички реализује.

14. Поступак за валоризацију издржавања, у смислу чл. 317. ст. 2. ЗБПО спроводи надлежни извршни а не парнични суд. Пошто поступак извршења спроводе редовни судови (чл. 3. ЗИП)²⁰⁾, за спровођење овог поступка стварно је надлежан општински суд (чл. 22 ст. 4. Закона о редовним судовима СРС). ЗБПО изричито не предвиђа правила о месној надлежности. Ипак, месна надлежност се може одредити тумачењем, сходно решењима из чл. 51. ЗПП и чл. 380. ЗБПО. Извршни поверилац, који покреће поступак за валоризацију, може да бира између суда опште месне надлежности и суда свог пребивалишта одн. боравишта.

15. Поступак за валоризацију издржавања покреће се предлогом извршног повериоца (чл. 317. ст. 2. ЗБПО и чл. 2. ЗИП). У погледу покретања овог поступка у СРС важи начело диспозиције јер од воље издржаваног лица зависи да ли ће тражити измену досуђеног издржавања у извршном поступку.

Предлог којим се покреће поступак за валоризацију има двоструку правну природу. Њиме се истовремено покреће сам адхезиони поступак у коме се одлучује о валоризацији издржавања и извршни поступак у коме треба да се спроведе тако валоризовано издржавање уколико буду испуњени одређени законски услови.

16. Предлог могу да подигну, као што је већ речено, издржавано лице и орган старатељства који у том случају имају улогу повериоца у извршном поступку. Право да тражи решење којим ће бити валоризован износ издржавања, поред издржаваног лица, као облигационог повериоца, има и орган старатељства, коме је на тај начин законом призната активна процесна легитимација у извршном поступку²¹⁾.

17. Пошто се поступак за валоризацију издржавања спроводи по правилима извршног поступка, у погледу форме и садржине предлога важе одредбе ЗИП (чл. 329. ЗБПО)²²⁾. Предлог се подноси суду у писменој форми (чл. 26. ст. 1. ЗИП). У погледу садржине важе општа правила из чл. 35. ЗИП. Једина специфичност је само у томе што странка треба да значи да се ради о предлогу за валоризацију.

²⁰⁾ Сл. лист СФРЈ бр. 20/78. У даљем тексту ЗИП.

²¹⁾ О положају органа старатељства у извршном поступку детаљно: Станковић, Г. — Процесни положај органа старатељства у грађанском судском поступку, Зборник „Сарадња суда и органа старатељства у примени нових породичних закона“, Београд, Институт за правна истраживања Правног факултета у Београду, 1984, стр. 87.

²²⁾ На самом почетку примене ЗБПО било је проблема у погледу садржине и форме предлога за валоризацију. У пракси су забележени случајеви да предлог садржи само захтев да се донесе одлука у смислу чл. 317. ЗБПО. Међутим, било је и случајева да је у предлогу формулисан и нацрт диспозитива будућег решења. Детаљно о томе: Шаркић, Н. — *op. cit.* стр. 273.

ризацију издржавања одн. да именује радњу тако што ће означити њено законско име. На тај начин се омогућава пријемној судској канцеларији да ову правну ствар упути извршном суду који је и надлежан за њено решавање²³).

У пракси се догађало да странка у предлогу за валоризацију наведе да тражи да се донесе одлука о валоризацији издржавања због пораста трошкова живота и због повећања потреба. Суд је у таквој ситуацији сматрао да се ради о погрешном именовану иницијалне радње, те је применом принципа *falsa denominatio non nocet*, предлог третирао као тужбу и „преводио“ је у парничну ствар одн. уступао парничном суду²⁴).

Из чл. 317. ст. 2. ЗБПО произилази да извршни поверилац треба да изнесе у предлогу чињенице на којима заснива свој захтев и да означи извршну исправу — одлуку којом је досуђено издржавање чије повећање тражи. Пошто се легитимација странака, постојање права на издржавање и постојање самог потраживања чије будуће рате треба валоризовати може доказати само извршном исправом, странка је дужна да у предлогу означи исправу и да је уз предлог и приложи²⁵).

18. Постојање извршне исправе је нужна процесна претпоставка за допустивост поступка за валоризацију и поступка за извршење одлуке о валоризованом издржавању. Пошто је поступак писмен и суд извја на основу списка, неопходно је да странка приложи извршну исправу. Ако странка не приложи извршну исправу, предлог би требало одбацити²⁶) иако издржавано лице има право на прерачунавање износа издржавања. Квалификована извршна исправа је процесна претпоставка за спровођење извршног поступка и њен недостатак представља озбиљну процесну сметњу.

Извршна исправа од чијег постојања зависи допустивост поступка за валоризацију може да буде свака претходно донесена одлука којом је досуђено издржавање у одређеном новчаном износу. То може да буде правноснажна одлука парничног суда или правноснажно решење о валоризацији из претходне године²⁷).

²³) Судије из истог разлога сугерирају адвокатима да у поднеску означе да је адресат извршно одељење општинског суда. Видети: Шаркић, Н. — *op. cit.* стр. 275.

²⁴) Подаци из информације коју је аутор добио у Општинском суду у Зајечару.

²⁵) У пракси се сматра да уз предлог није потребно да се приложи и правноснажна судска одлука само уколико је она решење које је донео исти суд у поступку за валоризацију у претходној години. Видети: Шаркић, Н. — *op. cit.* стр. 275.

²⁶) Детаљно о томе: Трива, Белајец, Дилка — *Судско извршно право*, Загреб, Информатор, 1980, стр. 184.

²⁷) У пракси је долазило до тешкоћа јер повериоци нису прилагали уз предлог и правноснажну извршну исправу. То се најчешће догађало кад је у претходној години био покренут поступак за валоризацију који није правноснажно окончан, а издржавано лице је покренуло нови поступак за валоризацију. Пошто нису били испуњени услови за валоризацију у поступку који је касније покренут, суд је доносио решење којим је одбио предлог пошто није постојала извршна исправа, уместо да га, због постојања процесне сметње, одбаци. О томе видети: Шаркић, Н. — *op. cit.* стр. 277.

19. Предлог којим се тражи валоризација треба да садржи и захтев у погледу накнаде трошкова поступка.

20. Странка није дужна да у предлогу наведе проценат повећања трошкова живота у претходној години нити да тачно определи износ за који се повећава издржавање. Суд је дужан да сам прибави податке о проценту повећања трошкова живота од надлежног Завода за статистику и да сам прерачуна висину издржавања.

У пракси је било случајева да су странке саме одређивале проценат повећања трошкова живота и прецизирале захтев за повећање износа издржавања²⁸). Било је и случајева да су странке захтевале и већи проценат повећања трошкова живота од оног који је утврдио надлежни орган²⁹).

21. Извршни поступак је, по правилу, писмени поступак. То важи и за поступак за валоризацију издржавања. Поступак се спроводи без суделовања странака и њиховог усменог расправљања пред судом. То је и разумљиво јер се у овом поступку не утврђује стварна већ номинална висина обавезе издржавања у складу са процентом повећања трошкова живота.

Пошто суд испита да ли су испуњене претпоставке од којих зависи допуштеност поступка и основаност захтева за валоризацију, он одлучује. Суд формира подлогу за одлуку на основу чињеница из предлога (уз који је приложена извршна исправа) и података републичког органа о порасту трошкова живота (чл. 317. ст. 2. ЗБПО). Одлука се доноси по правилима о доношењу решења о извршењу.

Зависно од резултата поступка, суд може предлог да одбаци, одбије или усвоји. Уколико суд утврди да је захтев за валоризацију основано истакнут и одлучи да предлог усвоји, он доноси одлуку о повећању износа издржавања (решење о валоризацији).

22. ЗБПО не садржи посебна правила у погледу садржине решења о валоризацији. Пошто се ово решење доноси по правилима извршног поступка о доношењу решења о извршењу, у погледу садржине решења важи правило из чл. 38. ЗИП.

Решење о валоризацији треба да садржи и поуку о правном леку који се може изјавити против ове одлуке. Поука о правном леку је сложена: она се односи и на приговор дужника и на жалбу против одлуке о трошковима поступка.

ЗБПО не садржи правила о року у коме се могу изјавити правни лекови против одлука садржаних у решењу о валоризацији, тако да у том погледу важе правила извршног поступка.

23. Решење о валоризацији је судска одлука којом се усваја предлог извршног повериоца да се убудуће на име издржавања издржаваном лицу исплаћује увећани месечни износ алиментације за проценат повећања трошкова живота у претходној години. Решење о повећању износа издржавања представља нову и самосталну одлуку којом се мења садржина односа издржавања тако да она у том погледу има и конститутивни карактер. Истовремено, њоме се налаже дужнику да плаћа убудуће номинално увећани износ издржава-

²⁸) Шаркић, Н. — *op. cit.* стр. 276.

²⁹) *Ibidem.*

ња уместо износа који је био одређен ранијом правноснажном одлуком — алиментационом пресудом или решењем о валоризацији из претходне године. Према изричитој законској дикцији, ово решење може евентуално да има и својство и дејство решења о извршењу, иако би се, по природи ствари, могло очекивати да оно има само карактер извршне исправе³⁰⁾ — одлуке на основу које се може тражити принудно извршење. Из тога произлази да ово решење има комплексну правну природу — њиме се одлучује о праву на измену висине издржавања, дужник осуђује да плаћа увећани износ издржавања и, ако су испуњени законски услови, дозвољава захват у имовину дужника. Оваква природа решења је нужна последица саме концепције поступка за валоризацију.

24. Одлуку о валоризацији дужник може побијати само приговором (чл. 317. ст. 3. ЗБПО). Одлуку о трошковима поступка могу побијати обе странке жалбом као редовним правним леком.

Пошто у извршном поступку жалба против решења није допуштена само кад је забрањена, очигледно је да поверилац има право на жалбу против решења извршног суда којим је одбацио или одбио његов предлог за валоризацију издржавања јер има очигледан и ваљан правни интерес (арг. из чл. 8. ст. 1. и 2. ЗИП)³¹⁾. Против решења о валоризацији дужник не може изјавити жалбу јер је одредбама ЗБПО уместо жалбе предвиђено правно средство које му стоји на располагању — приговор.

25. Приговор против одлуке о валоризацији је редовни правни лек. С обзиром на разлоге за побијање ове одлуке, разликују се две врсте приговора. Приговор се може изјавити из разлога због којих се може нападати решење о извршењу, који су предвиђени у чл. 50. ЗИП и из специфичних разлога који су предвиђени у чл. 317. ст. 3. ЗБПО. Поступак по овим приговорима се разликује. Уколико се приговор изјави из разлога из чл. 50. ЗИП, поступак се одвија по правилима која су предвиђена ЗИП јер је у питању приговор против решења о извршењу. Уколико се изјави приговор из разлога из чл. 317. ст. 3. ЗБПО, ради се о специфичном правном средству изјављеном против решења о валоризацији, те је поступак у првом реду регулисан ЗБПО који представља *lex specialis*.

26. Приговор против одлуке о валоризацији из чл. 317. ЗБПО је самосталан, једностран, ремонстративан, ограничен и, по правилу, несуспензиван правни лек. Овај приговор може да изјави само извршни дужник, из разлога који су предвиђени одредбама ЗБПО а одлуку о њему доноси сам суд који је и донео решење о валоризацији.

Дужник може да изјави приговор на решење о валоризацији уколико се његови приходи нису повећали у сразмери са повећањем трошкова живота или да су наступиле нове околности због којих нема услова за повећање издржавања. Овим приговором дужник истиче чињенице које се тичу самог потраживања и права на измену висине досуђеног издржавања а које су настале пошто је издржава-

³⁰⁾ Такво решење је предвиђено породичноправним прописима СР Словеније.

³¹⁾ Трива. Белајец, Дика — *op. cit.* стр. 251.

ње већ досуђено. Овај приговор дужника представља приговор којим се указује суду да постоји спор о издржавању и да његова одлука није правилна, да су настале нове околности које су умањиле његове могућности да даје издржавање и да га очигледно погађа одлука о валоризацији.

Пошто је истицањем приговора постало очигледно да постоји спор о издржавању, да су се измениле субјективне околности странака, и како извршни поступак није редовни правни пут за решавање алиментационих спорова нити је за то инструментално припремљен, уколико дужник изјави приговор, извршни суд, у смислу чл. 317. ст. 3. ЗБПО, доноси решење о томе да дужника упуту на парницу за проглашење извршења недопустивим у року који је он сам одредио.

27. У пракси се догађало да извршни дужник само делимично побија решење о валоризацији из разлога из чл. 317. ст. 3. ЗБПО иако такву могућност законодавац није имао у виду нити је њу предвидео законом. Тако је нпр. извршни дужник у приговору истицао да делимично признаје проценат повећања трошкова живота. У том случају суд је поступао тако што је доносио решење којим је делимично усвајао приговор дужника за признати износ а за преостали део би доносио одлуку о упућивању на парницу, иако ни за једно од ова два решења није имао ослонац у закону нити је такав поступак био законит. Осим тога, суд је превидео да је проценат повећања трошкова живота био утврђен јавном исправом, а да по закону суд мора узети као истинито оно што је одређено у јавној исправи (чл. 230. ст. 1. ЗПП).

У пракси је било случајева да је суд заказивао рочиште на које је позивао странке, а потом доносио ново решење о валоризацији издржавања у складу са постигнутим поравнањем странака иако за такво поступање суд није имао ослонаца у закону³²⁾.

28. Кад суд одлучи да дужника упуту на парницу, он му одређује рок за покретање тзв. извршне парнице. Овај рок је судски и у пракси он обично износи 8. дана.

ЗБПО није предвидео последице за случај да одређени рок, остављен за покретање парнице, безуспешно протекне. Постојећа празнина у том погледу мора да буде попуњена тумачењем. Пошто је у овој ситуацији изостала очекивана радња извршног дужника за ту околност би требало везати одређену последицу сходно постојећим процесним решењима — фикцију о повлачењу приговора. Оваквим тумачењем интереси издржаваног лица били би заштићени а сам дужник не би био оштећен јер има могућност да покрене алиментациону парницу и да тражи да се одреди стварна висина издржавања одн. да се висина алиментације снизи.

30. Кад суд одлучи да дужника упуту на парницу, суд може да одлучи да одложи извршење одлуке о плаћању валоризованог износа издржавања до окончања парничног поступка или да одлучи да се извршење не одлаже ако закључи да услед тога дужник неће пре-

³²⁾ Подаци код: Шаркић, Н. — *op. cit.* стр. 278.

³³⁾ *Ibidem.*

трпети никакву штету или да ће претрпети само незнатну штету (чл. 317. ст. 3. ЗБПО). Против овог решења није допуштена жалба јер је ЗИП у чл. 54. ст. 4. изричито забрањује. Према публикованим подацима³⁴⁾, у пракси су чести случајеви да суд није одлагао извршење. Овакво поступање суда најчешће је мотивисано потребом да се заштите интереси издржаваног лица због могућег одуговлачења парничног поступка у извршној парници и њеног евентуално предугог трајања.

31. Тужба дужника којом се покреће парница ради проглашења да је извршење недопуштено је специфично редовно правно средство којим се војује против одлуке о валоризацији издржавања. У литератури је спорна правна природа ове извршне тужбе. Дилеме постоје око тога о којој се врсти тужбе ради: да ли је ова тужба декларативна или конститутивна³⁵⁾ или се ради о посебној врсти тужбе³⁶⁾.

32. За спровођење поступка по тужби за проглашење да је извршење недопуштено стварно је надлежан општински суд јер је он, према републичким прописима, стварно надлежан за решавање свих грађанскоправних спорова. Месна надлежност је предвиђена ЗПП — чл. 63, те је за суђење о извршним парницама искључиво месно надлежан онај стварно надлежан суд на чијем се подручју налази суд који спроводи извршење. Међутим, у овом случају месна надлежност ће бити детерминисана тиме који је суд донео решење о валоризацији издржавања одн. суд који је дозволио извршење валоризованог износа с обзиром на могућност да до спровођења извршења није ни дошло због одлуке о његовом одлагању.

33. У току досадашње примене ЗБПО настајали су одређени проблеми у поступку за валоризацију и поводом њега. Неки од њих су били последица саме законске дикције и пропуста законодавца да уочи све потенцијалне проблеме приликом нормирања овог института.

Одређени проблеми су настајали и као последица економских прилика у нашем друштву, пре свега као последица инфлације и пада животног стандарда. Међусобна неусклађеност пораста трошкова живота и повећања личног дохотка дужника, као и евидентно реално заостајање у расту личних доходака уз стално растућу инфлацију и последице које она изазива, изазивају знатно отежан положај странака, посебно дужника. Само валоризовање издржавања отежава положај дужника чији доходак не прати пораст трошкова живота и, истовремено, умањује и жељене ефекте овог поступка јер, у садашњим економским условима, дужник редовно изјављује приговор и тиме редовно провоцира упућивање на парницу, а самим тим долази евентуално и до одлагања извршења валоризованог издржавања. Све то доводи до одуговлачења поступка, посебно у условима преоптерећености судова, а то значи да су слабије заштићени интереси издржаваног лица, да долази до укупног повећања трошкова поступка, да правна заштита није ефикасна, да се поступак за валоризацију одлаже.

³⁴⁾ Ibidem.

³⁵⁾ Трива, Белајец, Дика — *op. cit.* стр. 279.

³⁶⁾ Познић, Б. — *op. cit.* стр. 186.

ризацију избегава итд. То је, веровтно, између осталог, и један од разлога што је у пракси знатно већи број парница за повећање алиментације од броја поступака за валоризацију издржавања³⁷⁾.

У првим годинама примене ЗБПО поступак за валоризацију је ретко покретан. На број покренутих поступака утицало је, несумњиво, више разлога. У првим годинама примене овог закона, странке, а понекад и њихови адвокати, нису знали за могућност измене висине издржавања на овај начин. Осим тога, парнични поступак, као добро познат пут правне заштите, пружао је више могућности за стварну, реалну измену висине издржавања, без обзира на евентуално његово дуго трајање и неопходност да се у наставку покреће и води и извршни поступак, посебно ако се има у виду могућност доношења привремених мера. Околност да се повећање издржавања обично не тражи искључиво због повећања трошкова живота, већ и због промена неких других околности, нарочито кад је у питању издржавање деце, као и да редовно не долази и до повећања личног дохотка дужника, несумњиво је утицала на релативно мали број поступака за валоризацију у пракси. И само законодавно решење имало је утицаја на број ових поступака у пракси — у овом поступку се може тражити само измена висине издржавања која је досуђена правноснажном одлуком у претходној години, а сама измена висине издржавања је само номинална а не и реална. Ако се има у виду да законодавно решење омогућава да поступак ипак дуго траје и да сама парница није ни могла да буде у потпуности елиминисана, да се поступак извршења валоризованог издржавања може обуставити ако суд тако одлучи као и да поступак у извршној парници може дуго да траје, да се догађа да се истовремено покрећу оба поступка, онда је очигледно да је стварни домаћај овог института у постојећим економским условима незнатан. Осим тога, због релативно мале примене, овај поступак није довео ни до очекиваног растеређивања парничних судова. Све то упућује на закључак да се очекивања законодавца да ће поступак за валоризацију издржавања бити ефикасно средство за заштиту издржаваног лица и његових интереса и истовремено и ефикасно средство социјалне политике нису испунила и уродила очекиваним резултатима.

³⁷⁾ Тако је нпр. у току 1982. г. у Општинском суду у Зајечару, према подацима добијеним у суду, било подигнуто 177. тужби за повећање издржавања а само 23. предлога за валоризацију. У првој половини 1983. г. било је 146. алиментационих парница од којих се 130. односило на повећање алиментације, док је у истом периоду било само 4. предлога за валоризацију.

Dr GORDANA STANKOVIĆ
professeur à la Faculté de Droit à Niš

LA PROCEDURE POUR LA VALORISATION DE L'ENTRETIEN

Résumé

La Loi sur le mariage et les relations familiales de la République socialiste de Serbie, prévoit, en dehors du droit à entretien légitime, celui au changement du montant de l'entretien défini déjà, par lequel une correction du montant du droit est possible, pour que la fonction sociale et le but de l'institution de l'entretien puissent être réalisés. C'est par une procédure juridique que se réalise en général le droit au changement du montant de l'entretien. Quand il s'agit d'une révision du montant de l'entretien à cause des circonstances changées des participants par rapport à l'entretien, ce droit au changement se réalise par une procédure pour l'entretien. Quand il s'agit du changement du montant de l'entretien à cause de la hausse des prix et celle des frais, la valorisation de l'entretien se fait selon la Loi sur le mariage et les relations familiales de la République socialiste de Serbie, par une procédure pour la valorisation de l'entretien.

Dans ce travail, on analyse la nature juridique et la structure du procédé pour la valorisation de l'entretien en cours dans la République socialiste de Serbie; l'auteur attire l'attention sur les imperfections survenues lors de la réglementation de par la loi de ce procédé. De même, l'auteur analyse aussi les réalisations de cette institution dans la pratique et constate, se basant sur ses recherches faites dans ce domaine, que les espérances du législateur en ce qui concerne les effets de ce procédé, ne se sont pas réalisées selon les souhaits du législateur et que la vraie portée de cette institution est trop petite, aussi bien pour la manière dont elle a été prescrite que pour les conditions économiques de la société.